

jim umožní myšlenky socialismu vyslovovat s co největší přesností, uměleckou účinností.

Naše občanská poezie má velkou a hlubokou tradici, tvoří ji díla našich nejlepších básníků. K té tradici se hlásíme, stejně jako k velkému příkladu sovětské bojovné poezie, jejíž základ a vrchol tvoří Majakovskij.

Redakce Hosta do domu
(1955)

O SMYSL A POSLÁNÍ ČESKÉ POEZIE

Pavel Kohout

Redakce Hosta do domu mě několikrát vyzvala, abych se zúčastnil diskuse o sbírce Čas lásky a boje. Neudělal jsem to jen proto, že jsem chtěl v klidu vyslechnout názory tak otevřené, jaké uslyšet se poštěstí málokterému autoru. A teprve teď, když jsem se dočkal i závěru, cítím možnost a nutnost napsat, o čem jsem v těch čtyřech měsících přemýšlel a k čemu jsem dospěl.

Mnohokrát se mě ptali, zda mi vystoupení Jana Trefulky a dalších ublížilo, nebo prospělo. Chci odpovědět hned v úvodu. Naštěstí pro kritika, který mě označil za produkt skleníkového prostředí, nemám povahu mimózy. Po jeho článku mě ani na okamžik nenapadlo, že bych měl přestat psát – a tím méně skákat z mostu; bylo proto přinejmenším nevhodné dávat mu pod vánoční stromek zaříznutého kohouta.

Je mi jasné, že by byl Jan Trefulka nemohl článek napsat ani uveřejnit, kdyby mu k tomu nezavdaly příčinu skutečné nedostatky mé práce. Osobně považuji tedy za prospěšné pro další vývoj, že mě ostrý tón polemiky donutil pochopit řadu drobných i závažných věcí.

Jedna z ústředních otázek, kolem nichž se diskuse točila, zněla, v jaké míře se mi podařilo pravdivě postihnout širokou životní sféru mého pokolení. Víím už, že moje úsilí skončilo leckdy prohrou. Nedomnívám se však, že to zavinila „horečná činnost“, jak soudí Jan Trefulka, ani nedostatek

„velké a krásné lásky“, kterou mi zasvěceně upírá Jan Skácel, a snad ani charakterové zrůdnosti, jež mi roztomile přisoudil Alexej Kusák. Hloubka poznání života je závislá na osobní poctivosti a osobním poměru k životu; bez nich můžeš prožít u rot či na traktorových stanicích roky – a životní zájmy většiny lidí ti přesto zůstanou cizí. Nikdy jsem si poznávání života neulehčoval. I pódia, na nichž jsem vystupoval se souborem, měla svá složitá zákulisí, a vlaky, jimiž jsem jezdil, vždycky někde zastavily. Tam všude byli lidé, stovky tváří, rozhovorů, problémů, příběhů, osudů i vlastních otřesných zážitků, které nosím v paměti a v zápisníku.

Kde je tedy příčina neúspěchů? Sám ji často cítím v neschopnosti najít pro pravdivé city stejně pravdivé a přesvědčivé vyjádření. Ať tu poslouží příkladem dvě básně:

Dívce, jež byla příliš sama. Motiv je pravdivý a častý. Voják se z vážných důvodů nedostane po řadu měsíců domů; děvče odmítne pochopit a rozejde se s ním. Básník má plné právo odsoudit takový čin a je přímo povinen přivést k podobnému názoru i postiženého, tím spíš, že prožívá své těžké zklamání s nabitou zbraní v ruce. Ovšem – nesprávné vyjádření patrně způsobilo, že mnozí čtenáři chápali báseň jako výraz uražené ješitnosti jejího lyrického hrdiny.

Stejně tak u veršů *Dnes večer zpíval kos* mohla jen tvůrčí neumělost zavinit, že vzbuzují v leckom představu domýšlivce, přivolávajícího na svou hlavu neexistující nebezpečí, a nikoli tak potřebný – tomu dnes věřím ještě víc než dřív – obraz básníka, který si uvědomí, že fronta třídního boje prochází i poezií, a že tedy i v ní je nutno volit jednu z barikád, se všemi důsledky, jež z toho plynou.

Bude nesporně zapotřebí daleko většího uměleckého úsilí, aby všechno, co jsem viděl a prožil, nalezlo ve verších odpovídající zvuk a tvar – nejjednodušší i nepřekomplikovaný. V tom jsem na samém začátku cesty.

Nikdy jsem nepsal lehce a obdivuji fantazii těch, kteří to tvrdí s takovou jistotou, jako bych své sbírky napsal před nimi. Vždycky jsem uveřejňoval teprve přesvědčen, že jsem v daném období dosáhl hranice svých možností. Další osobní přínos diskuse vidím však v poznání, že hranici možností nesmí diktovat okamžitá nálada, ovlivněná někdy únavou či netrpělivostí. Je jí dosaženo, až když si je autor sám před sebou jist, že vyřešil všechny rozpory a pochybnosti, které v něm nad prací vznikly.

Tak přísně sebekázně jsem nebyl vždycky schopen. V důsledku toho jsem uveřejnil i verše, jejichž nedostatky vidím dnes sám (Dvě kamarádky, Strašný sen pana Trumana, Má radosti, Píseň pro Julia Fučíka aj.). Jejich vypuštění z Tří knih veršů stejně jako podstatné přepracování Dobré písně a četné změny v jiných básních chápejte proto jako projev sebekritiky.

Pochopil jsem dále, že básnická kniha nemůže být změtí odlehlých žánrů (Dopis na vojnu a Častušky o znejmilejších jsou opravdu „jenom“ texty – navíc sotva průměrné), i to, že jistý odstup mezi napsáním a zveřejněním není v rozporu s názorem, že se verše nemají restovat v zásuvkách, ale mají vycházet se čtenáři do každodenního boje.

Potud mi Jan Trefulka v jednotlivostech pomohl jako před ním i po něm ti z kritiků, kteří se mou prací zabývali hlouběji. Odtud dále mi prospěl rovněž, jenomže už proti své vůli. Přivedl mne totiž k závěrům, jež jsou v příkrém rozporu se závěry jeho všude tam, kde se týkají právě tak Kohouta jako kteréhokoliv jiného básníka naší země, kde jde o smysl a poslání celé poezie.

Jan Trefulka nekritizoval pouze jednotlivé nedostatky Kohoutovy tvorby; postavil se zásadně proti Kohoutově umělecké metodě i nazírání na život (viz závěr jeho koreferátu v Hostu 1955, č. 2). A to je vážná věc. Byl jsem nucen zdůvodnit si přesně a přísně, proč píšu tak, jak píšu, abych buď uznal a odvolal, anebo mohl obhájit, proč tak a nejinak chci psát i v budoucnosti. Byl jsem nucen položit si a zodpovědět dvě otázky, kolem nichž se diskuse fakticky strhla:

Co má poezie zobrazovat? Čemu má sloužit?

První odpověď vyskočila z podvědomí sama. Složitost života. Není divu, že se mi ta slova vybavila automaticky – vždyť trčí jako transparent téměř z každého článku Z. K. Slabého, Dostála, Stejskala a jim názorově příbuzných, vždyť zaznívají jako refrén téměř z každého jejich projevu. Skuteční umělci, za něž přirozeně nepokládám praporečníky schematismu, musí s tím souhlasit. Co jiného než touha postihnout život v jeho nekonečných složitostech, vedlo pero Puškina a Nerudy, Majakovského a S. K. Neumanna? Proč tedy ten halas? V čem ten spor?

V tom, že jsou zřejmě na složitost života a především i na samotný život rozdílné názory. Projevuje se to hned v tom, jak kdo vidí typického představitele našeho pokolení. Pro někoho je to takový mladý člověk, jenž se „podobá spíš úředníku s porouchaným žlučníkem“, „o problémech nepřemýšlí“, „dostává největší vymoženosti socialismu jako dar, s minimem vlastního úsilí“, „ví, co je to třídní boj, jen z novin“, krasořeční, chvástá se a čte verše Pavla Kohouta. Nemohu si pomoci, ale pro mne je to mladý člověk, který pochopil, že musí naplnit revoluční odkaz svých předchůdců, který spojuje osobní štěstí se štěstím obrovské většiny lidu, se štěstím vlasti. Má své slabosti a bolesti, je sám poznamenán minulostí, prožívá svá dramata – ale to, co ho z nich nakonec vždycky vyvádí, je právě vidina budoucího, patos bouřlivého zápasu, jehož je účasten. Jsem přesvědčen, že by to byl právě on, kdo by v hodině nebezpečí první sáhl

po zbrani se stejnou vášní a láskou, jimiž je naplněn jeho vztah k milovanému člověku a mírové práci.

Vím, že je množství mladých lidí tomu obrazu na hony vzdáleno. Ale i kdybych psal jenom o nich, bude mi v tom rozhodující měrou pomáhat právě existence onoho kladného hrdiny, podložená existencí tisíců živých vzorů, jež se denně zapisují do dějin republiky.

Složitost života touží někdo nalézt třeba ve verších o mladém muži, který v tlejícím listí podzimní aleje vidí předznamenání svého stáří a konce. Nebo v pocitu člověka, který hodnotí lidské hemžení z hlediska nekonečnosti vesmíru. Nebo v rozporu občana, jenž uznává, že je rozumné připravovat se k obraně vlasti, ale proboha prosí, aby ho nikdo nenutil milovat to nelogické spojení ocele a dřeva, nazývané puška. Já ji vidím jinde. Třeba v Kostrově Javorovém listu. V Kainarově Českém snu, Jeseninu a Samotě. Ve verších Stáří země a Beze jména Viléma Závady. V Mihálikově Spevu nad kolískou. A přemýšlím-li o svých příštích verších, cítím, že takovou složitost musím hledat ve všech vnitřních bitvách, ze kterých vychází můj hrdina s odhodláním překonat síly minulosti a nastolit pozeňvaný věk komunismu.

To považuji pro sebe za největší společenský úkol básníka lidově demokratické země. Psychologie dekadentů mě nezajímá víc než soudní pitva, která pomáhá určit příčiny rozkladu lidského organismu, ale rozhodně nevzbuzuje chuť opěvovat ji.

Z toho vyplývá odpověď na druhou otázku – čemu má poezie sloužit. Lidský život se pohybuje mezi dvěma předěly. Někde začíná a někde musí končit. Ten moudře nelítostný zákon života má na svědomí, že některé pocity – smutek, úzkost, strach, skepse – jsou při samé hladině lidského vědomí. Silně na mě působí báseň Sbohem a sáteček, hluboce mne dojímá Seifertova Maminka. Ale přesto si myslím, že nesmírná energie básnického slova je plně využita jenom tehdy, dokáže-li probudit v člověku ony kladné naděje a síly, které vyvedly lidstvo z předpotopních jeskyní do věku elektřiny a atomu, z nejhlubšího otroctví na práh úplné svobody. Mnohá jména třpytící se dnes na stránkách literárních časopisů budou možná zapomenuta, ale věřím, že Nerudovo Jen dál budou vysílat rozhlasové stanice v den prohlášení komunismu, tak jako věřím, že Písně kosmické budou v palubní knihovně prvního meziplanetárního letounu.

Takovou poezii slavím a chci psát i za cenu dalších omylů a neúspěchů. Nikomu ji nevnučuji, ale budu ji také hájit proti každému, kdo by ji chtěl vytlačít odvarem z bylin, slz a stínů, kdo by nás chtěl vrátit z těžce vybojovaných pozic do zmateného bludiště třicátých let. Jako to učinili v některých pasážích své polemiky Jan Trefulka a Jan Skácel, lhostejno zda chtěně či nechtěně.

Nehodlám tu rozebírat všechny jejich omyly, protože to učinila na stránkách 118 a 119 březnového čísla Hosta sama redakce. Jen jedno chci připojit: pustili z láhve džina, který ještě poplete mnoho mladých hlav a natropí mnoho škod „na lidech i materiálu“. Musí přece vidět stejně jako já, že jejich nejvášnivějšími zastánci se stali především lidé poznamenaní onou „složitostí bez života“, ujařmení géniové volající po „svobodě umění“, nová generace „vykladačů“ marxismu-leninismu, která činí bezúspěšné pokusy spářit ho s poetismem, a konečně i ti, kdo stojí zcela nepokrytě na druhé straně fronty. Ti všichni teď nejhlučněji bijí v bubny, vytvářejí na besedách prostředí předúnorových fakultních schůzí, hlásají zrození nového věku české kritiky a staví zaživa pomník smělci, jenž „otázky, které tu byly už dlouho, prvý formuloval a vyslovil nahlas“.

Což si vážně myslíte, soudruzi z Hosta, že takové nadšení části publika vypuklo jenom proto, že měl kdosi odvahu kritizovat Kohouta? Neprojevili snad podobnou „odvahu“ i jiní kritici a nevytkli Kohoutově poezii její skutečné slabiny se stejnou přísností? Pak je ovšem třeba vidět příčinu takového ohlasu opravdu v tom, že vaše diskuse způsobem, jakým byla vedena, otevřela možnost zaútočit na principy socialistického realismu.

Bylo by ovšem nesmyslné tvrdit, že je to poprvé. Zdaleka ne. V prvním kole atakoval tyto principy schematismus. A v době, kdy byl názorově porážen, vystřídal ho bezideový liberalismus.

Část naší kritiky udělala všechno možné, aby zastřela, že jde o druhou stranu téže mince. „Z tohoto zjevu, ostatně zákonitého,“ napsal Václav Stejskal, „nelze však dělat ukvapené závěry. A někteří je dnes dělají, zveličující např. kytičkářské a unylé nálady mezi částí našich mladých, začínajících básníků...“ Básníky starší a pokročilé Václav Stejskal patrně z vrozeného taktu vynechal. „Tendence k liberalismu a bezideovosti, které dnes vzrostly u vrtichlostí a které rozhodně nelze podceňovat, nemají již v našem životě (jakožto celku) takové půdy, že by se mohly pevněji a trvaleji uchytit...“ Cituji kuse – proto srovnej *Nový život* 1954, č. 5, s. 508.

Toto prohlášení připadá už po necelém roce jako proroctví slepého mládence. Kytičkářské a unylé nálady rozbujely natolik, že jednu dobu úplně vytlačily z našich listů poezii občanských citů. A tendence k liberalismu se uchytily tak pevně, že jsme dokonce svědky zjevného zkreslování výsledků druhého sjezdu Svazu sovětských spisovatelů.

Jak jinak hodnotit článek Jiřího Taufera Velká přehlídka a velká příprava, v jehož první části (*Nový život* 1955, č.2) čteme, že *základní význam* (zdůraznil Kohout) přípisu ÚV KSSS je tam, kde se zdůrazňuje, že socialistický realismus umožňuje projevit *širokou tvůrčí iniciativu, volbu*

nejrozmanitějších forem a stylů, jak to odpovídá individuálním náklonnostem a vkusům spisovatele (zdůraznil Taufer).

Jako by se v závěru připisu neříkalo výslovně: „Svaz sovětských spisovatelů musí i v budoucnosti věnovat *hlavní pozornost* ideologickému zaměření sovětské literatury, ideologické výchově a růstu uměleckého mistrovství spisovatelů a rozhodně bojovat s úchylkami od zásad socialistického realismu, *s pokusy odvést naši literaturu od života sovětského lidu, od aktuálních otázek politiky komunistické strany a sovětského státu, bojovat s recidivami nacionalismu, kosmopolitismu a jiných projevů buržoazní ideologie, s pokusy uvrhnout literaturu do bahna maloměšťáctví, bezideovosti a dekadence*“ (zdůraznil opět Kohout).

Z toho je, domnívám se, zřetelně vidět, že základní význam připisu je jinde, než kde nám ho objevuje Jiří Taufer, přinejmenším v plném znění, v němž citovaná pasáž o formách, stylech, náklonnostech a vkusech dostává přesný smysl a výklad. K takovým omylům by nemělo docházet už proto, že hlavní otázky sovětské literatury jsou za současné situace životními otázkami literatury naší.

Opakuji proto znovu, že Host do domu není držitelem primátu ani patentu v šíření pochybných teorií. Bylo by rozhodně mylné svalovat odpovědnost na Trefulku, Skácela a jednoho, dva redaktory. Gloriolu mučedníků by tím získali neprávem. Nejde jenom o ně, jako na druhé straně nejde jenom o Kohouta. Odpovědnost nese víc hlav: ty, které připustily, aby se brněnský Dům umění a brněnská odbočka Svazu spisovatelů staly živnou půdou podivných názorů a nálad, z nichž přehnaný lokální patriotismus je plodem poměrně nejnevinějším. Ty, které strpěly, aby byla diskuse v Hostu nehorázně zfalšována, jak o tom průkazně svědčí řada kopií dopisů, které mi byly zaslány, dopisů, z nichž ani věta nebyla v Hostu citována. (Zvláště úzkostlivě dbali pořadatelé, aby se Kohoutovy verše nelíbily žádnému příslušníku armády.)

Odpovědnost má i soudruh Trávníček, jehož advokátský závěr diskuse je v prudkém rozporu se závěrem redakce. (Alespoň dva citáty. František Trávníček, předseda redakční rady: „Je proto neodůvodněno to, co praví Machonin dále o Trefulkovi, že totiž »nemůžeme dost věřit pozitivnosti jeho základního hlediska«. Zkreslovat Trefulkovy názory a ze zkreslených názorů vyvozovat podezření není kritika tvořivá ani ideová ani pomáhající.“ A proti tomu redakce: „Trefulkova nejasnost pak, chápaná ve spojení s diskusním příspěvkem Jana Skácela, umožnila, že byla celá diskuse hodnocena tak, jako by byla vedena z pozic individualistických a liberalistických proti politické poezii vůbec.“) Nelíbí se mi, že právě soudruh Trávníček, který je nám v tak mnoha věcech učitelem, nemá odvahu přiznávat

omyly a souhlasí být štítem, za něž se skrývají generálové prohraných bitev.

A ještě pro úplnost. Myslím, že odpovědnost mají všichni spisovatelé a kritici, kteří chápou totéž co já, ale nenalezli v sobě s výjimkou Josefa Kainara, Sergeje Machonina, J. S. Kupky a M. Gazdy tolik zmužilosti, aby toto své stanovisko zveřejnili. (Vůbec myslím, že by čtenáři žasli, kdyby někdy zažili mlčení či opatrnickou vyhýbavost našich schůzí.) A odpovědnost má i ústřední výbor Svazu spisovatelů, který nezajistil důstojný průběh polemiky a mlčky naslouchal, jak jsou mateny nejzákladnější pojmy. (Vrcholu zatím dosáhl 15. ledna t. r. v brněnské Rovnosti Václav Zykmond, z jehož článku vyplývá jako jediná jistota, že Stalina je možno vyvrátit Stalinem.)

Těžko pochopíš, čtenáři těchto řádků, co pro mne ty čtyři měsíce diskuse znamenaly. Musel jsem si přiznávat, kde mě trefili spravedlivě, kde skutečně nejsem dobrý básník, kde jsem si ulehčil práci, nepravdivě zjednodušil problémy. Bylo mi někdy krušno. Ale nelituji ani trošku. I když se to asi neprojeví hned, myslím, že jsem pochopil mnoho věcí a mezi nimi i tu, kterou považuji za nejdůležitější: nikdy nebudu psát tak, abych se líbil všem. Protože pojem „všichni“ zahrnuje i lidi mající k našim ideálům odmítavé stanovisko, anebo alespoň tisíc a jednu výhradu. Jsem přesvědčen, že dřív nebo později každý, kdo chce být skutečným umělcem-dědicem nejlepších tradic naší kultury, udělá ten rozhodující krok, po němž mu bude záležet jen na lásce a důvěře lidí užitečných, prospěšných této zemi a jejímu novému životu, těch, které má rád sám a od nichž snese dnes i v budoucnosti slova nejtvrďší kritiky. Oni naštěstí tvoří v tom našem životě drtivou a rozhodující většinu.

Snad se ti zdá, že věci nejsou tak vážné, jak je vidím a líčím. V tom nás už rozsoudí budoucnost. Těžko sice do roka a do dne, ale v nejbližších letech se možná shodneme na tom, že diskuse o tvorbě Pavla Kohouta byla jen předehrou druhého kola boje o směr a obsah české poezie.

(1955)